

"OVERGREBSSPIRAL" OG "SAMTYKKESPIRAL"

BAGGRUND:

I det følgende vil vi gerne have eleverne til at se nærmere på, hvordan deres adfærd i det offentlige rum kan være med til at påvirke deres forståelse og håndtering af overgreb.

Det er på ingen måde intentionen at sætte lighedstegn mellem at råbe eller pifte efter folk på gaden og fuldbyrdet overgreb. Budskabet er heller ikke, at alle mennesker er potentielle voldtægtsforbrydere, eller at man ender som voldtægtsforbryder, hvis man råber eller fløjter efter andre på gaden. Tværtimod!

Langt størstedelen af os kan godt finde ud af at omgås hinanden med respekt for individuelle grænser, og vi gør det konstant i vores daglige interaktioner. Når vi fx undgår at støde ind i hinanden på gangen; når vi spørger, om nogen skal have noget med fra kantinen, når vi taler sammen, når vi kører i bus og i mange, mange andre situationer.

I sådanne situationer får vi nemlig som regel et ja eller nej, som både kan siges højt eller tilkendegives i form af et nik (ja) eller en rysten på hovedet (nej). Men vi kan også, når vi fx møder hinanden på en smal gang, med et blik eller en kropslig bevægelse kommunikere, at vi giver plads til den person, som kommer imod os. Der siger vi ikke højt, at "nu går jeg til venstre, og så kan du gå til højre, okay?" Det er en aftale, vi laver uden ord. Men det betyder ikke, at aftalen ikke er indgået. For hvis ikke vi var lydhøre overfor hinanden i de situationer, ville vi konstant bumle ind i hinanden, hvilket i længden kunne blive en kende trættende. Det betyder selvfølgelig ikke, at man aldrig bumler ind i andre, men så siger man som regel undskyld og skærper opmærksomheden til næste gang, man møder en modgående person.

BEGREBET SAMTYKKE

Informeret samtykke er et juridisk begreb, som i mange år har været benyttet inden for sundhedsvæsenet, for at sikre den svages (patientens) rettigheder. Det betyder ganske enkelt at man på et oplyst grundlag skal sige ja til at deltage i den behandling man gives. I de senere år er ordet *samtykke* dukket op i den offentlige debat igen i forbindelse med diskussioner om seksualiserede overgreb.

Iflg. *Den Danske Ordbog* betyder 'samtykke': *Det at give sin tilladelse, billigelse, at indvillige, at sige ja.* Man kunne omskrive det lidt og sige, at det handler om (at sikre en andens) samarbejdsvillighed. Og det behøver ikke at være besværligt, bare fordi det handler om kærlighed og sex.

Vi anbefaler, at klassen sammen ser Tea & Consent-videoen (2:49 minutter - <https://www.youtube.com/watch?v=u7Nii5w2Fal>), som på enkleste vis beskriver, hvad samtykke helt præcist handler om.

Men hvad har samtykke med en **overgrebsspiral** at gøre? Og hvordan hænger (uønskede) tilråb sammen med seksualiserede overgreb?

Det er vores påstand, at uønskede seksualiserende verbaliseringer (tilråb, fløjt eller andet) *kan være med til* at legitimere uønsket seksualiseret adfærd mere generelt og i sidste instans negligere alvoren ved seksualiserede overgreb. Ved at sætte fokus på samtykke bliver det naturligt, at man sikrer sig, at den person, man gerne vil have kontakt med, kysse på eller have sex med, også har lyst til det. Med andre ord har man sagt nej indtil man siger ja, og ikke ja indtil man siger nej.

Eleverne kan følge med på den visuelle overgrebsspiral. Afhængigt af tid til rådighed kan man enten lade eleverne lave deres egne forklaringsmodel(ler) for udviklingen og dernæst sammenholde deres udgave(r) med nedenstående, eller man kan vælge blot at gennemgå spiralen ud fra nedenstående uddybelse:

"OVERGREBSSPIRAL":

Jeg har ret til at sige, hvad jeg vil til dig: Når en person råber seksualiserende bemærkninger efter fremmede mennesker på gaden, udtrykker denne person en forståelse af sin ret til at seksualisere andre mennesker, uanset om disse mennesker ønsker at blive set som seksuelle væsner, når de fx er ude og handle, kører i skole, er sammen med sine venner etc.

Når samfundet overordnet set accepterer denne form for seksualiserende adfærd i det offentlige rum med begrundelsen, at det er ufarligt, at ingen kommer til skade, at det er sjovt, etc., vanskeliggør man modtagernes mulighed for at sige fra. Det er jo harmløst, så hvad er problemet?

Når vi som mennesker lærer, at man ikke har lov til/mulighed for at sige fra, bl.a. fordi samfundet som helhed forventer, at vi ikke tager anstød af tilråb, som i den offentlige debat ofte betegnes som harmløse, igangsætter man en diskret udviskning af individers personlige forståelse af, hvordan og hvornår man bør respektere andres græsesætning.

Et samfund, der ikke betragter uønskede seksualiserede tilråb som problematiske, udvikler ingen redskaber til at stoppe sådanne handlinger. Flertallet, som ikke kunne finde på at råbe efter andre mennesker på gaden, bliver måske pinligt berørte over deres venner, men de lærer også, at tilråb er noget, man bør slå hen som "narrestreger". Det er jo harmløst, og ingen kommer til skade.

Jeg har lov til at røre ved dig: Fra tale er der ikke altid langt til handling. Og når man konstant bliver bekræftet i, at dem, som siger fra overfor uønskede seksualiserende bemærkninger, er snerpede og fromme og ikke kan tage en joke, for det er jo harmløst, og der sker jo ikke noget, så kan det være svært at se, hvad der skulle være forkert ved en hånd på låret, numsen, brystet, halsen, håret eller hvor man nu ellers har lyst til at røre det andet menneske, man måske oven i købet finder super tiltrækkende. For det betyder jo ikke noget. Det er bare et kompliment; man lægger jo ikke hånden på numsen af en, man ikke synes er lækker, og hvem vil ikke gerne

betragtes som lækker? Og hvis personen siger fra er, vedkommende jo en snerpe eller et fjols – helt ærligt, man går jo ikke i stykker af at blive rørt ved.

Når man afviser andre menneskers afstandtagen fra ens seksualiserende handlinger med argumenter såsom, at det er latterligt, at det er misforstået, at det er fromt, ja ligefrem puritansk, gør man samtidig sig selv til dommer over, hvad der er rigtigt og forkert for andre. Og man tiltager sig definitionsretten over andre menneskers krop, om de vil det eller ej.

Når først samfundet har accepteret den populære fortælling om, at det er frigjort og harmløst at fremmede kan definere retten til at italesætte og berøre andre menneskers krop på en seksualiserende måde, risikerer man, at den individuelle krop betragtes som andres ejendom, når den færdes i det offentlige rum. Og den anskuelse flyder desuden nemt over i privatsfæren, hvor grænsesætningen i forvejen og helt naturligt er mere flydende.

Det er vigtigt at understrege, at mere flydende grænser i privatsfæren kun skal forstås, som at de fleste meget sjældnere tager anstød af seksualiserende bemærkninger fra ens kæreste end fra helt fremmede. Og at kærester rører ved hinanden, er en helt naturlig del af et forhold.

Men hvis man er vokset op med en forståelse af, at nogle har definitionsret over ens krop, uanset om man ønsker det eller ej, hvis man konstant fortælles, at alle der siger stop eller nej, er humorforladte og dumme, samtidig med at man omgives af kulturelle repræsentationer, hvor et nej meget ofte ikke er et nej alligevel, kan det være svært at vide, hvornår man selv har lov til at sige NEJ og mene det, og det kan være svært at forstå et nej som et nej. Det kan for den sags skyld være lige så svært at vide, hvornår det egentlig er, at man har mulighed for at sige JA, og man kan blive i tvivl om, den anden overhovedet høre det ja, når vedkommende forventer et nej, der reelt betyder ja.

Din krop er min ejendom, og derfor har jeg ret til at have sex med dig: At folk har sex med hinanden, er der ikke noget mærkeligt i. Det er nok noget af det mest naturlige og skønneste, vi mennesker kan foretage os. Det er måske den ene ting, de fleste kan blive enige om. Men hvis man konstant understøttes i forståelsen af, at man har ret til at seksualisere andre mennesker verbalt, også uden deres velvilje, og de er i øvrigt nogle idioter, hvis de siger fra; at man har ret til at berøre andre mennesker seksualiserende, også uden deres velvilje, og at de er nogle klaphatte, hvis de bliver vrede og siger fra, så kan det være nærliggende at tænke, at man også har ret til at have sex med andre mennesker, uanset om de nu synes, at det er en god idé. MEN ingen har krav på sex.

Jeg har magt over dig: I sidste instans handler seksualiserede overgreb nemlig om magt og ikke om sex. Sex er blot midlet. Når man kun tænker på sig selv og ikke sin partner, så er det ikke længere en fælles handling (et *samleje*), så bliver det en magtudøvelse. Og når denne form for magtudøvelse understøttes af en social praksis og kulturel repræsentation, der igen og igen fortæller os, at man har ret til seksualisere andres krop, uanset om de vil det eller ej, og at man er et latterligt fjols, hvis man siger fra, risikerer man at normalisere grænseoverskridende adfærd.

Formålet med denne overgrebsspiral er **ikke** at vise, at en uønsket seksualiserende bemærkning eller en uønsket seksualiserende berøring er det samme som fuldbyrdet voldtægt, eller at folk der råber seksualiserende bemærkninger eller berører andre i det offentlige rum også begår fuldbyrdet voldtægt.

Formålet er derimod at belyse, at et samfund, der negligerer, at mange ikke bryder sig om at blive seksualiseret af andre og slet ikke fremmede, muliggør en forståelse af grænseoverskridende adfærd som "normalt" og "accepteret", som de få, der begår overgreb, kan læse som en retfærdiggørelse af deres handlinger.

ØVELSESINTRO:

Det kan være svært at se, hvordan det, at nogen råber "Hey smukke" efter en på gaden, kan være en del af en såkaldt "overgrebskultur" (overgrebskultur skal ikke forstås som, at overgreb begås hele tiden, overalt, af alle, men som en reference til de samfundsmæssige strukturer, der underbygger disse handlinger, når de finder sted).

Det kan jo være dejligt, at nogen synes, at man er smuk. Det kan være, at man er i dårligt humør, og så er der en der råber, "Wauw lækker røv", og så bliver man straks i bedre humør. Det er der vel ikke noget galt i.

Nej – men er det altid sådan?

Det er vigtigt at både pigerne og drengene deltager aktivt, fordi det er på ingen måde kun piger, der udsættes for den form for adfærd, det er absolut også drenge, som udsættes for såvel uønskede tilråb som uønskede berøringer og i sidste ende overgreb.

Formålet med øvelsen er at få eleverne til at italesætte deres egne grænser, og hvem der har ret til at definere dem – andre eller dem selv?

ØVELSE:

Prøv at beskrive, hvordan den person, der råber til dig ser ud – alder, type, udseende, etc. (dette er ikke noget eleverne skal gøre højt men hver især for sig selv. De kan også skrive det ned på papir. Det er dog vigtigt at understrege, at ingen andre ser det, de skriver).

– Sandsynligvis har du skabt et billede af én, som du selv synes er lækker, en som du gerne vil have skal kunne lide dig.

Prøv så at gøre vedkommende til en person, du ikke bryder dig om, en som du på ingen måde ville være interesseret i, fordi vedkommende måske er meget ældre end dig, eller meget yngre end dig, eller ikke har et eneste af de træk, du finder tiltrækkende, fordi stilen er helt forkert, eller hvad det nu end måtte være.

– Er det stadig rart, at vedkommende råber efter dig på gaden?

Snak om, i hvilke situationer det kan være okay, og i hvilke situationer det ikke er okay. Hvem der må, og hvem der ikke må råbe efter dig.

– Er der fx forskel på, om man er alene eller sammen med venner/-inder? Hvori består forskellen?

– Er der forskel på, hvordan man selv har det på en given dag, på et givent tidspunkt, og under hvilke omstændigheder tilråbene finder sted, fx i skolegården, til en fest, på gaden etc.?

– Kan man stille regler op for, hvornår det er okay, og hvornår det ikke er? Nej vel. Det kan være rigtig svært at sætte regler op for hvem og hvornår og hvordan – fordi det er forskelligt, det afhænger både af en selv, og hvem den anden er, det afhænger af den samlede KONTEKST.

De fleste vil dog nok være enige om, at man selv vil have lov til at bestemme = man vil gerne være okay med det, der siges/sker = SAMTYKKE.

Gå derefter evt. videre til at snakke om berøringer ud fra samme model – bliver modstanden større, mindskes tolerancen, sættes grænserne anderledes, når det handler om, at andre mennesker rør ved en? Snak om, hvad der gør en berøring anderledes end et tilråb.

Til slut kan man tale om sex ud fra samme model – igen med fokus på om grænserne sættes anderledes i forhold til tilråb og berøring – men kun hvis eleverne er klar til det.

DEN DER RÅBER/GRAMSER ELLER DET, DER ER VÆRRE

Hvad så med den der råber, gramser osv.? Fokus bør vel ikke kun være på det potentielle offer – men i lige så høj grad, hvis ikke mere så, på den potentielle krænker, den person der overskrider andres grænser?

JA, ABSOLUT!

ØVELSE:

Forestil jer en situation, hvor I ser en person, som I synes ser dejlig ud. Vedkommende kommer gående på gaden, og I vil gerne i kontakt. Skriv ned, hvor mange forskellige måder man kan gøre det på? Hvad kræves der for at det føles godt? Hvad sker der, når det måske ikke føles helt så godt?

Få derefter eleverne til at sætte sig i personen, der råbers, sted. Hvad kan motivere en til at gøre det – er det kun fordi, man synes vedkommende er lækker, eller kan det også være fordi, man gerne vil imponere de venner, man er sammen med? Eller er det fordi, kæresten lige har slået op? Eller er noget helt andet? Det vigtigt at understrege, at det ikke handler om at definere, hvad der er rigtigt og forkert, men at der åbnes op for en samtale om forskellige motivationer bag handlinger. Også det faktum, at der måske ikke er de store motivationer bag, at det er 'bare' er noget, man gør.

Også her kan samtalen fortsættes med berøringer etc.

Til slut kan samtalen drejes over på samtykke, og hvad det betyder i praksis:

"SAMTYKKESPIRAL"

Jeg behøver ikke acceptere, at folk råber af mig på gaden: Jeg har lov til at sige fra, hvis nogen siger ting til mig, jeg ikke har lyst til at høre på. Det er ikke sikkert, at jeg kan få vedkommende til at stoppe, men det er ikke mig, der er noget galt med, fordi jeg siger fra. Jeg har også lov til at sige fra, hvis det er mine venner, der omtaler eller tiltaler mig seksualiserende, også selv om de siger, at det bare er for sjov. Det er mig og kun mig, der definerer, om det er ok eller ej, ikke andre.

Jeg bestemmer, hvem der må røre ved mig: Jeg behøver ikke finde mig i uønskede berøringer fra hverken venner eller fremmede. Min krop er min egen, og jeg bestemmer, hvem der har adgang til den. Og hvis jeg alene har råderetten over min egen krop, må jeg naturligvis respektere, at alle andre også alene har råderetten over deres krop.

Jeg bestemmer, hvem der kysser mig: Jeg bestemmer, hvem der får lov til at kysse mig. Det kan være, at nogle forsøger sig, men hvis ikke jeg har lyst, er jeg på ingen måde forpligtet til at give dem lov. Jeg kan sige fra og forvente, at det respekteres, på samme måde som jeg selv vil respektere, at andre måske ikke har lyst til at kysse mig.

Jeg bestemmer, hvem jeg har sex med: Jeg alene bestemmer, om jeg har lyst til sex. Og jeg har lov til at sige fra, uanset om det er midt i akten. Hvis det føles forkert, føles det forkert, og jeg forventer, at min forsvundne lyst respekteres, ligesom at jeg respekterer min partners manglende lyst, uanset hvornår den opstår.

= Derved opretholder vi en gensidig respekt og sikrer os, at det vi foretager os, foretager vi os sammen = Jeg må sige nej når som helst = andre må sige nej når som helst = et nej er et nej, uanset om det er verbaliseret eller ej og uanset hvor stor lysten til at fortsætte er.

De fleste argumenter imod en "samtykkekultur" går på, at man i så fald nærmest skal underskrive en kontrakt, inden man overhovedet må se på et andet menneske. Men det er ikke rigtigt. Samtykke handler ganske enkelt om, at man sikrer sig, at man er enige om det, der skal ske, og måden det foregår på. Vi gør det hele tiden, i alle mulige situationer, hver eneste dag. Både med og uden ord.

Hvorfor er det så så svært at udtrykke samtykke, når det pludselig handler om sex?

Det er det heller ikke. Men det kan være svært at tale om sex. Det kan være følsomt og pinligt og mærkeligt. Og alligevel lykkes det utroligt mange mennesker at have sex på daglig basis, uden at der opstår tvivl, om det nu også er noget, begge har lyst til; uden at der underskrives kontrakter, og uden at sex bliver til overgreb. I LANGT DE FLESTE TILFÆLDE har folk bare sex, mere eller mindre god sex, men i denne sammenhæng absolut uproblematisk sex. Og de har det, fordi de gerne vil.